

Др Б. Т. Благојевећ: СУШТИНСКА ПИТАЊА КАО ПОДЛОГА САДРЖИНЕ ПРЕДЛОЖЕНИХ АМАНДМАНА

Вечерас говоримо о уставним амандманима. Мислим да је то и разумљиво. До њих, до овакве ситуације, до предложене садржине ових амандмана није дошло неузрочно, ни случајно. Отуда мислим да је изванредно важно сагледати стварно стање и односе који су узроци, повод, мотиви и аргументи који су натурили и детерминисали управо овакве или сличне амандмане у коначном тексту и који би били донети од наших уставотворних тела. Мислим да је то изванредно битно. Отуда треба знати шта је суштина и какво је стварно стање односа између људи, нација, народа, народности, покрајина, региона и то у свим доменима друштвеног живота: економији, политици, религији, традицији, историцизму и било чему другом.

За мене се поставља питање да ли заиста довољно то знамо, а поготово да ли то добро и тачно знамо. Без тога, бојим се, да многи у овој земљи, приступајући читању, изучавању и заузимању ставова поводом ових амандмана, или неких других предлога до којих ће доћи, или коначних текстова амандмана, могу бити у заблуди, свесно и несвесно, али у сваком случају са разлогом јер нису довољно познавали стварно стање и стварне односе који постоје. Отуда би било нужно и потребно у овом раздобљу времена многе ствари докрајчити и приказати их реално такве какве јесу.

Говорено је овде колике су и какве су стварне основе економских привилегија које су имале поједине наше републике, покрајине, поједини грађани, крајеви, групације, или извесне привредне гране у овој земљи. Јесмо ли до данас добили податке, сви заједно, грађани ове земље, о свему томе да бисмо могли на основу тога ту чињеницу, која је изванредно значајна у целој овој проблематици, познавати. Бојим се да нисмо. Дужност је била свих људи који се баве државним пословима, било на ком нивоу, од комуне до федерације, да максимално у овом погледу отворено изнесу ситуацију, како бисмо једнога дана, и то што је могуће пре, имали оно што се ланчки каже — чисте рачуне.

При томе као реалност са којом морамо рачунати, је сигурно и присуство извесних осећања. Нарочито то важи за млађе другове који у овом послу и у овим дискусијама учествују. И то је једна реалност и елемент који може бити врло значајан и одлучујући.

Најзад, идејно-политички ставови у приступу читавој проблематици која се хоће, треба и која се успева да регулише, изванредна су реалност са којом би морали рачунати. Нико од нас, почев од оних који су саставили ове амандмане, није пошао од неке сопствене или неке друштвене *tabulae rasae*, дакле немајући свој став о томе како треба да изгледа оно шта ми желимо и шта ми хоћемо при приступу и разматрању ових ствари. То је мислим исто тако драстична реалност, врло често мање позната него друга. Та сопствена идејна позиција у погледу овог друштва, овог друштвеног уређења, његовог развоја и садржине, исто тако, мислим да то треба реално имати у виду, присутно је као реалност.

Рекао бих неколико речи о два аспекта. Један аспект био би прегодна група питања која се тиче друштвено-политичког система који до-

води, условљава, омогућава приступање решавању појединих питања кроз амандмане и ван амандмана, бар исто толико колико и кроз амандмане. И други аспект, — неколико речи о неким амандманима, о неким предлозима који се у тим амандманима чине.

У овој првој групи мислим да постоје два основна питања која су нарочито присутна. Једно је национално питање, односно ова наша многонационална заједница, па унутар ње као многонационалне заједнице и Југославија као државна заједница. Нераздвојно је и мислим да врло често мислимо да ће сва питања бити решена уколико добро регулишемо и решимо све односе у вези са Југославијом као сувереном државом. То је питање свакако изванредно значајно, можда посебно за нас правнике. Међутим, чини ми се да је други део тог питања, тај недржавни аспект свих тих осталих околности, осталих услова и показатеља и норми нашег друштвеног живота које стоје у вези са овим бар исто толико вредно и значајно и њима се мора посвећивати пажња колико и овом државно-правном аспекту, односно питању вишенационалне заједнице, као што је ова код нас.

И друго, то је питање суштине и садржине и стварности друштвених односа, социјалног положаја, стандарда, перспективе развоја и циља ради кога постоји ово друштво. Да ли у том погледу постоји пуна сагласност и да ли уопште имамо то сагледано и заједнички постављено да бисмо управо знали и зашто постоји ова заједница. С друге стране, шта ова заједница у одређеном раздобљу треба и има да чини и оствари.

Када је реч о првом питању, о питању обима, значаја, приказа, прилаза, оцене стања, када је реч о националном питању, положају народа, нација, националности, онда има различитих прилаза и мишљења. Они у свом интензитету иду, да не кријемо, до степена мржње. За мене се поставља питање могу ли друштвено бити једнако толерисани сви ти ставови који нису израз и немају као последицу само сопствено изражавање мисли, загарантовано слободно, него имају и могу да имају веће или мање последице, до катастрофалних последица за друштвене односе у овој земљи.

Нема ниједне ствари која се не може вредновати. Свака је подобна за то. Слажем се са другом Гамсом да смо се ми ослободили институције одговорности. А институција одговорности претпоставља и носи у себи критеријум вредновања и само вредновање. Храброст и способност да то вредновање учинимо и на основу тога да у оквиру законских текстова, прописа и свих других критеријума који служе за критеријум одговорности, приђемо и конкретној примени одговорности важнија је од самих декларација о уставним амандманима или било каквим другим нашим текстовима.

Када је реч о овом, за мене се постављају три основне ствари.

Прво питање било би да ли у овој реалности какву знамо, како се поставља и како се дискутује, излаже и какав је значај добила, да ли се ту поставља питање опстанка с једне стране, а с друге стране јачине и чврстине ове државе Југославије као израза и то једног од израза ове многонационалне заједнице. Не бих образлагао. Најпре бих рекао да, уколико је реч о првом питању, мислим да се оно не поставља у савременој ситуацији, са свим формама које постоје, што не значи да се не треба

разрачунати са појединим формама, приступима, утицајима, заблудама, појединим привлачењем маса на извесне ставове и то јавно, отворено, свим средствима која у овом друштву и сваком од нас стоје на расположењу. Дакле, уз све то, узимајући највише песимистичке оцене које у том погледу постоје, ја мислим, а то је опет субјективно осећање, засновано на оном што ја знам, мислим да се то не поставља. До сада не видим никакву објективну појаву која би могла да да право и основу да се у раздобљу за које ова генерација одговара, значи раздобљу човечијег живота од неколико десетина година, ово питање може поставити. А не знам да ли се то питање једног дана може поставити, мада сам присталица онога што је говорио Алкала Замора, први председник Шпанске републике — да ниједна генерација нема право да везује судбину будућих генерација својим системом. Оне ће то решавати. Како? Тиме што ће се користити постојећим правним инструментима који постоје у једној земљи, или што ће се користити отпором, револуцијом, која иначе у овој земљи перманентно и још увек траје. То је ствар те генерације и она се неће много базирајући на оно што јој ова генерација остави о томе како треба уставе мењати. И ове генерације су другачије устав мењале, како им је интерес наметао и не можемо то право ускратити, макар како покушавали да га данас гледамо на најбољи начин, то и онима који ће сутра да одлучују о овим питањима.

Друго питање се односи на аспект јачине и чврстине Југославије у овом моменту. Реч је о томе да они који су на неки начин довољно овлашћени, изабрани, оцењују ситуацију путем позитивног одговора у овом смислу, иако у том погледу, с друге стране, маса људи има утисак да ће у једном бољем разумевању и са више добре воље моћи да буду решавана поједина питања и долазе до закључка да то заиста представља јачину и даје учвршћавање ове Југославије као целине, не само као државе, него као целокупне друштвене структуре, која је исто толико важно да буде чврста, и чак много важније, него како ће се кроз тзв. државно-правне организационе облике и њихово такозвано суверено појављивање иживљавати и постојати та Југославија. — Чини ми се да много чега и највише говори управо у смислу позитивног става о овом питању.

Друго питање у оквиру националног питања односи се на положај Републике Србије у односу на постојање аутономних покрајина у њој. Мислим да треба констатовати да нико више него Република Србија није учинио до сада да стварна аутономност покрајина не само постоји него да је и остварена до сада. Немам утисак и не верујем да ико више у овој земљи може и хоће учинити да те аутономне покрајине суштински постоје и далеко више аутономне него што су до сада, него управо Република Србија.

Од тога треба полазити. За мене се поставља питање да ли има случаја у досадашњој пракси, сем ситних ствари, да је у основним питањима дошло до разлаза у разним форумима, државним, партијским, друштвено-политичким, између представника Србије и аутономних покрајина по линији државе или било којој другој. Мени то није познато. (Гласови: има таквих случајева).

Мени то није познато у основним питањима. Ја бих хтео да то знам.

Према томе, поставља се питање који разлог говори о томе да евен-туално Србија данас исто тако нема интерес да то што је чинила и што није давало никакве негативне консеквенце и није доводило до негативних ситуација у унутрашњим односима у Србији, да то не чини и даље.

Никако не могу да разумем формализам који у себи вероватно прикрива неке садржинске несагласности — где ће бити регулисано питање покрајина. За мене је то апсолутно безначајно. Постоји ли сагласност људи, нација и народности које живе на територији Србије да њихови односи буду тако или овако регулисани, онако како је у амандману или на неки други начин? Ако постоји убеђење управо на страни другова не из неповерења, него из било ког другог разлога, па чак и из неповерења, да то питање треба да буде довољно широко, као што је сада па још и више регулисано у Савезном уставу, за мене је битна суштина ствари.

Бојим се да ли се у вези са дискусијом о том питању „где“ не крију различитости у погледу садржине, места и положаја покрајина. Онда то треба отворено рећи. Играти на карту „где“ значи мало хипокризију.

Треће питање се односи на положај Срба изван Србије. Мисли да је то њихово питање, као што је свуда питање националности у било којој другој држави у првом реду питање свести, залагања, акције, борбе управо Срба тамо где се налазе, у оној мери уколико сматрају да им у смислу Савезног устава или републичких устава нису обезбеђена она права — лична, индивидуална, групна, народна, која им иначе припадају. Разуме се, у погледу тих права не може се спорити и не сме се отказати било каква благонаклона помоћ тамо где је то оправдано и када то затреба и од Републике Србије за боље решавање ових питања.

Међутим, мислим да је чињеница да извесне изјаве, извесна држања, изазивају сумњу у погледу једнакости, једнакоправности националне и личне као и у погледу максималног испуњавања уставних права која су предвиђена у Савезном уставу и у Републичким уставима у неким другим републикама. Посебно у том смислу се цитира Хрватска. Треба испитати то стање, ништа не крити, и ако је тако, онда се поставља питање одговорности и то одмах, непосредно било ко кога у овој земљи, зашто је дошло до такве ситуације и зашто такав осећај постоји. Да ли је то заблуда или је реалност. Ако је реалност, онда ту треба да постоји одговорност и предузимање одређених мера у том погледу, због чега је дошло до такве ситуације, итд.

На исти начин се поставља питање и у погледу положаја и места Хрвата и положаја Републике Хрватске у Југославији. Мој колега бивши ректор Ивековић и друге колеге са других факултета указивали су да се Хрватска и Хрвати налазе у посебно тешком положају, тежем него што су били икада. Исто тако као што мислим да треба доказати у погледу положаја Срба, нужно је, не више вербалним изјавама, него конкретним чињеничним разлозима и документацијом доказати и приказати стање у погледу Хрвата и Хрватске. Ко је крив за то било на ком нивоу и у било ком броју, треба за то да буде позван на одговорност, а с друге стране предузети управо такве мере да се поправе неправде и да се убудуће то

више не догађа. Овако, непосредно животно треба у овом аспекту ово питање разматрати.

Други део општедруштвене проблематике, и мислим да је ово битно, јесте питање друштвених односа, социјалног положаја, стандарда, перспективе развоја, циља ради кога данас управо и још сутра ово друштво живи и дела, шта ми управо хоћемо да уради и изради ова радничка класа Југославије и то она цела, јер без обзира како је дељена фактичким, ипак она је цела.

За мене, када је реч о амандманима, поставља се питање тзв. друге фазе. За мене постоји једно питање — да ли ова прва фаза, када је реч управо о другој фази која треба да регулише у целини у Југославији сва ова питања неће отклонити могућност најбољег решења ових питања, односно не прејудуцира ли она проблематику друге фазе. У чему је реч? Какво је то друштвено стање и какав је положај радног човека у овој земљи и зашто се треба да бори радничка класа у овој земљи у овом моменту и у овој генерацији.

Социјална неједнакост се стално повећава. Између појединаца, група, република, покрајина. По разним основама, у првом реду економској. Отварају се маказе брже него на међународном терену, а ми смо заговораоци обрнуте политике према другоме, а према себи не. Спољна политика и спољни изрази могу имати ефекта само онда ако су продужена рука онога што се код себе чини. Мислим да у овом моменту то није случај. Зашто, другови, нико нема право да постави питање извора прихода појединаца. Нема ниједног човека у овој земљи који не би могао да буде позван да објасни како и на који начин је дошао до таквих прихода. Нема никаквог разлога да се то не казни и не каже, иако напомињем да ја спадам међу оне људе који за наше појмове имају висока примања.

Или, зашто ми не би објавили списак свих пореских обвезника са тачним примањима која су имали, свих од једног до последњег, као и по ком основу је то стечено, да би се уверили јесмо ли сви пријавили приходе. Нема пореске тајне која треба да прикрије или криминал, или неко непоштење које је чињено из недовољне свести, итд.

Или, зашто другови не би тражили да се објави по ком су основу наше радне организације, посебно предузећа, исплатила било коме појединцу новчане суме у току године. Нема никакве ту пословне тајне о којој се прича. Пословна тајна је техника која се примењује а не коме се нешто исплаћује.

То су све извори социјалне неједнакости која отвара маказе изванредно брзо и скоро брже него у ма ком другом друштву данас, што је врло забрињавајуће.

У том домену је и питање недостатка одговорности. Рекао бих само да није више реч о тзв. непостојању одговорности као институције. Конкретно, другови, морамо приступити. Конкретно, без обзира ко је у питању, дакле, било који орган, институција, политичка организација, појединци или било ко други, треба за свакога, тамо где постоји основа, поставити питање одговорности, и не више само за грешке него и за пропусе. Све мање је основа за одговорност по основи неправилне радње, а више је због пропуста и пропуст је основ за одговорност.

Наше друштвено-политичко стање одликује, овде не бих понављао оно што је толико пута речено — врло велики степен сепаратизма. Нестало је минимума добре воље, а да не говорим о разумевању, сарадњи и љубави, без чега, чини ми се, ова многонационална држава, по било ком основу и нивоу, ова многонационална заједница, не може да живи. При том остављам на страну као најмањи проблем, проблем државе.

Не знам како неко може да каже да регрути не треба да иду и служе војни рок у другој републици. Није реч о моменту када буде евантуално рата, јер ћемо тада сви заједно бранити ову нашу земљу — Југославију. Мислим да овде није реч о томе само где ће ко да служи војни рок, него како ће се људи упознати, како ће се зближити, како ће се разумети, како ће видети другу средину, како ће се женити, како ће радити и како ће поштовати људе из друге републике, а да ипак зато ништа мање не воле ни своју републику ни читаву Југославију.

Да неко дозволи себи и овакве изјаве даје, онда се поставља питање одговорности и то од свих друштвенополитичких организација. У овој атмосфери не сме се преко таквих ствари прелазити. Ја могу да цитирам низ ствари о том сепаратизму који има или нема у себи националности или републиканства, итд.

Четврто питање које спада у ову област, то је питање производње. Ми смо поставили једно потрошачко друштво које стоји под огромним утицајем изванредно суптилне и fine, вешто постављене буржоаске друштвене идеологије. Под тим утицајем и питање производње, не производности, него производње уопште, покрили смо оним што пре се зове извоз, увоз, експорт, трговина, цене, царине, итд. Бојим се да је то највеће прикривање реалности и највећа хипокризија до које долази код нас. Прво питање мора бити и основно питање, питање производње. Све друго о чему се толико бакћемо и губимо време и снаге, као што су питања зашто мало извозимо, како ћемо да спречимо инфлацију, како ћемо нешто регулисати, итд., све је то, другови, чини ми се, последица тога што немамо куражи, или нећемо, или не налазимо довољно интереса да основно питање размотримо и решимо а то је питање производње.

Друго битно питање је зашто се боримо, и то конкретно управо радничка класа, сви људи ове земље, као целина данас. Имамо ли циљ који смо себи поставили и ради чијег остварења правимо амандмане и наше нове односе, а и решавамо национално питање овако или онако, и стварамо поверење међу собом, или га немамо. Зашто, другови, не поставимо себи циљ, да, на пример, доходак у овој земљи 1990. године или 2.000. године, не може ни за ког човека, ни за једну покрајину, бити мањи него што је просечни доходак, односно просечни стандард у Европи. Зар се смемо помирити с тим да доходак по глави становника у једној нашој републици буде 1985. године око 3.000 долара, а да у то време знатан део наше земље буде имао доходак једна половину те суме.

Ако бисмо се споразумели о једном оваквом заједничком циљу, онда би он за сва питања, и за финансијска питања, буџет, федерацију, њихова средства, питање регреса, неразвијених покрајина, преливања капитала, реекспорта, био габарит, „гвоздени закон најамнине“ преко кога се не би смело ићи. Ко би радио супротно томе, тај је антијугословен. Ми међутим,

немамо таквог циља. А таквих циљева има у многим областима где би се могли поставити.

Бојим се да ова прва фаза амандмана управо може да спречи, чак и када би хтели, постављење оваквог циља. У том аспекту ја сагледавам ове амандмане.

Погрешно је, на пример, говорити треба створити услове да се отклоне међурејублички неспоразуми. Треба и то, али треба још више рећи да треба створити услове да се остваре заједнички циљеви. Не могу више постојати само одбрамбено-обрачунске позиције, него морамо имати ударно-нападне позиције за остварење циљева. Навикли смо се на оне прве, бусијске позиције, а ове друге не трпе бусију, него захтевају директне ударе. Све се ово може квалификовати као централизам, централистичко планирање; може се сматрати као удар или негирање самоуправности основне организације удруженог рада. Ја мислим да то није истина. Али, чак и да јесте истина, за мене се поставља алтернатива: шта је важније, да ли наш заједнички циљ или средство за постизање тога циља. За мене је важније оно прво. Нисмо ми успоставили самоуправљање само за себе, и не стварамо планове југословенске привреде због планова. Бојим се да смо то прилично заборавили.

Уосталом, зар за све ово не би могло да се каже да је постављено као наш друштвени програм и циљ у јуну 1968. године. Чини ми се да се том програму више посветило пажње, да би данас имали сасвим другачију ситуацију. Бојим се да ћемо скупо имати да плаћамо што нисмо оживотворили јуни 1968. године.

Две три речи о јединственом тржишту. Најпре јединствено тржиште не може да буде без заједничке привредне политике. Сваки другачији приступ је нереалан и чак хипокритичан. И ту мислим на привредну политику која се не тиче новца, промета, трговине, царина, кредита, дакле која се не тиче административне привреде или администрације и организације у привреди, него која се тиче производње, инвестиција, стварања нових радних места и подизања стандарда човека. Без овога, ово што се говори данас у нашим амандманима о јединственом тржишту мислим да није то.

Нешто о питању легислативе. Мислим да и ту чинимо велику заблуду. Најпре, ми имамо јединство легислативе предвиђено у погледу односа, велики законици или нешто друго, или имамо разбијену легислативу у погледу положаја човека. Ја сам за обрнуту ситуацију. Када је реч о односима, може ко хоће да регулише, јер су то најчешће диспозитивни прописи. Али, уколико је у питању положај човека, право на лични рад, право личне својине, поштовање и лични положај човека, мислим да то треба да буде у легислативи заједничко. Отуда бих ја основни прилаз окренуо.

Нешто о питању вета. Уз све тешкоће о којима се говори, ако се са тим сложе сви остали, не видим никакве тешкоће и разлоге да и Република Србија не буде за вето. Не можемо полазити од тога да би људи злоупотребљавали вето, него да се покажу разлике. Ако те разлике постоје, оне и треба да се виде. Ја лично се не бојим вета, односно једногласности. Напротив, ја бих био управо у овој ситуацији за једногласност, за вето. Кад је реч о овоме, ја најпре полазим од тога да ће се, као што је то у

организацији Уједињених нација, ретко користити право вета, али када је оно коришћено онда се поставља питање кризе, па нека се и код нас постави. Да нам се не деси да у току времена „стављамо главу у песак“, када криза добије озбиљне форме, да тек онда размишљамо о неслагласности. Сваку неслагласност изражену кроз вето треба одмах решавати и треба одмах поставити питање одговорности, а не чекати акумулацију кризе тих стања и долазити у ситуацију као данас.

Да нешто кажем и о питању квалификације Југославије као државе. Ја сам у начелу против свих категоризација и класификација. Ја сам за индуктивну методу. Шта је Југославија? Да ли спада у неку категорију? Не спада ни у једну. Право мора да се ослободи и ми морамо да се ослободимо уџбеничких и теоријских категорија, како год оне биле ређане, од 1—10 или до 100. Сасвим је свеједно како се ово решење зове. Питање је да ли је реално, да ли је могуће и да ли води бољитку. А како ћемо га звати, то је потпуно ирелевантно.

У вези са председништвом, мислим да то питање треба сагледати и решавати у оквиру скупштинског система. Мислим да успостављање председника за одређени период у лицу Маршала Тита, као што је предвиђено, треба да буде сведено на далеко мањи број компетенција које би припадале председнику републике у првом периоду од пет година. Нема никакве потребе да одлуке о помиловању доноси председник републике; зашто то не би доносило председништво? Ту спада и низ других ствари које су предвиђене на страни председника. Само извесна најзначајнија питања, врло мали број можда два до три, треба да остану у надлежности везаној за личност Маршала Тита. То је потребно да би се председништво ухвало у његовом присуству и да се не би њиме покривало. Мислимо да би такво решење било боље.

Да закључим, мислим да су данас у питању много више односи између самих република него између република и федерације. Недостатак добре воље чешће пута се јавља. Испољити добру вољу значи развијати сарадњу, и још више љубав. Бојим се да ово што се ради данас и како сваки од нас ради није детерминисано само тиме.

Друго, што се тиче питања да ли амандмани доносе побољшање атмосфере бољег, сигурнијег, уреднијег, битнијег и бржег решавања свих ствари, мислим да у оваквом тексту позитиван одговор не би могао да се да, посебно у вези са тзв. јединственим тржиштем.

Треће, да ли ови амандмани представљају решавање ситуације или стварање позиција за даље расправе. Бојим се да је много више ово друго него прво. Таква ситуација не би могла позитивно да се оцени.

Најзад, као што сам рекао недавно на једном састанку, ништа не треба да остане тајна шта је до сада рађено, шта је речено док је рађено. То је нужно не због тога да би знали нека различита мишљења, ставове, да кажем „цаке“ које су се догађале или сукобе о појединим питањима, него због тога да престане фама и прича шта је било, докле се ишло са максимумом и минимумом захтева. Да се то отклони има само један метод — све то објавити. Убеђивање и доказивање путем изјава шта је било, бојим се да неће дати позитивне резултате.

Др Радован Павићевић: КРИЗА ИДЕОЛОГИЈЕ

Већ дуже време у Југославији је присутна озбиљна друштвена криза. Она се огледа, мање-више, у свим областима друштвеног живота — економској, културној, политичкој, идејној.

Ако се осврнемо мало уназад, запажамо да је до економске кризе дошло и да се она манифестовала кроз екстензивно привређивање, „политичке фабрике“, платни дебаланс презадуженост итд.

Привредна реформа била је предузета и зато да би се нашао неки излаз из тог тешког привредног стања. Као последицу драстичних мера, које су предузете, имамо преко милион запослених у иностранству, један број незапослених у земљи, затварање бројних предузећа итд.

Међутим, један од главних циљева који је привредна реформа поставила било је остварење привредне интеграције у оквиру југословенске заједнице. На жалост, тај задатак није остварен. Напротив, у том периоду долази до већег производног затварања и стварања националних привреда. Не могавши да се међусобом споразумеју и да ускладе интересе, наши руководиоци пребацују решење тога задатка на дејство тржишне привреде и економских законитости. То је било унапред осуђено на неуспех, јер није било праћено потребним идејним и политичким јединством.

Дејство економских закона сасецало се, по правилу, на републичким границама. Све више се формирају посебни интереси и покушавају се заштитити затварањем у републичке границе. Код једног броја републичких руководиоца сазрева свест да је за све промашаје крив централизам као такав, а не недовољно умешно и недовољно демократско руковођење. Та чињеница кидања производног јединства, јединства југословенске привреде, представља најтежу последицу кризе која се прво јавља у руководству, а затим преноси на друштво. Та криза руководства, ја бих рекао, била је условљена његовом затвореношћу и издвојеношћу из самоуправног система.

Такав метод рада и усмеравања друштва, који није био довољно демократски, када је реч о креирању глобалне политике, главни је узрок, по мом мишљењу, бројних негативних појава, не само економских тешкоћа и културних проблема, него једне идејне кризе.

Садашње политичке и уставне промене долазе у једној таквој ситуацији, као настојање одређених чинилаца и снага, да се озакони једно стање које већ постоји у стварности и да се отвори могућност за његово даље развијање у истом смеру.

Национално питање и проблем међунационалних односа проистичу пре из такве подељености и затворености, него из неког централизма, унитаризма, поготово великокрпства. Бакарић је недавно изјавио да у досадашњем развитку није било никаквог утњетавања и експлоатације других нација од стране српског народа; па када је тако, који су онда стварни разлози за избијање националног питања. Ако је у питању етатизам и недовољна демократичност у креирању глобалне политике, онда је решење у демократизацији система, а не у сепаратизму, одвајању.

Проблем националне равноправности у социјализму, у једној вишенационалној заједници, своди се првенствено на проблем демократске орга-

низације политичког система и друштвено-политичког живота уопште. Право нације на отцепљење такође је елемент социјалистичке демократије који треба да уклони могућност сваког утјетавања, а не циљ коме треба тежити.

Радничка класа и њена авангарда не могу подржавати свако отцепљење. Однос према отцепљењу зависи од сврсисходности, што је увек фактичко питање. Ниједан наш народ, који се у револуцији определио да живи у заједници са другим народима у оквиру Југославије, нема данас стварног разлога за отцепљење. Ниједан одрживи аргумент у том погледу није наведен, нити је то питање ниједан наш народ поставио. Међутим, очигледно је, да има снага које теже томе, или хоће таква решења која могу да воде таквом исходу, без обзира да ли су тога увек свесни, или нису. Тако, конфедерација, која се појављује као нужан облик политичке организације у ситуацији постојања националних економија, без обзира како се она данас дефинисала у предложеним амандманима, није корак даље ка сређивању међунационалних односа, него ка њиховом компликовању и заоштравању. Не видим да ће применом ових уставних амандмана и следећим променама на истој линији, доћи до уклањања спорних питања на економском плану и до тешње сарадње на бази чистих рачуна. Тржиште које је замишљено као главна економска спона између суверених држава и нација неће моћи да одигра замишљену улогу. Не само због посебних републичких легислатива, него првенствено због националних привреда које се морају, различитим средствима, штитити од спољашњих конкурената, све до фактичког понашања, до фактичких средстава. Никакве административне мере од стране федерације, односно конфедерације, не могу спречити да националне економије штите своје интересе. Немогуће је административним мерама гарантовати и одржавати јединство, ако се оно у бази укида.

Убеђен сам, да ће пракса врло брзо показати неодрживост многих решења која се сада на брзину формулишу и нужност једне демократске интеграције, без које просто не видим решења и излаза. Ипак, ниједна ситуација није безизлазна и чврсто сам убеђен да ће прогресивне снаге превазићи и ову кризну ситуацију која ће још потрајати. Решење видим у активности прогресивних снага које постоје у свакој нацији, без обзира да ли су, овде или онде, више или мање, тренутно потиснуте.

Оспоравање постојања прогресивних снага у свим нацијама био би чист национализам и шовинизам. Мислим, да задатак прогресивних снага у Србији, као највећој републици, није да на националистичке појаве и тежње одговара националистички. За мене, демократска, социјалистичка и интернационалистички оријентисана Србија, представља далеко већу снагу и препреку разним националистичким снагама, него ако би она прихватила њихове методе, њихове принципе и средства.

Многи би хтели да Србију гурну на тај терен како би имали оправдање и алиби за своје понашање. Чврсто сам убеђен, да прогресивне снаге у Србији, на челу са Савезом комуниста, то неће дозволити.

Интернационалистичку позицију Србије не видим, разуме се, у томе што ће се она мирити са свим решењима, што ће бити пасивна и прихватити све што јој се предлаже. Не видим у томе што ће пристати да се са

њом манипулише и да јој се споља одређују границе итд. Напротив, она треба да буде у томе сасвим одређена, јасна, категорична, недвосмислена.

Сматрам, да је у том погледу било до сада сувише попуштања које је злоупотребљавано. Зато би требало да извесни у том смислу најодговорнији функционери и личности повуку и политичке консеквенце. Нема опстанка ни светле перспективе на овом нашем врућем подручју, нити решења националног питања без Југославије. Слажем се са другом Гамсом када је рекао, да нема Југославије, требало би је измислити, и то демократске, социјалистичке и федеративне, по мом мишљењу. Нема без тога ни социјалистичке и демократске Србије. Па, ако је тако, не може се онда борба за таква решења постизати великокрпским концептом.

Ако је национализам превазиђено питање нашега времена, што ја такође верујем, онда се не може великокрпством ићи против великохрватства, него интернационалистичким ставом против сваког националистичког става.

Мора се веровати у једну демократску интеграцију, јер без тога нема правог решења и никакви напори нису сувишни у том погледу. Интеграција је законитост и на крају ће бити изолована свака она група или снага која се буде томе опирала. Подупримо дакле оно што је прогресивно и позитивно, а не преживеле идеје.

У активностима које нам предстоје мора се бити врло ангажован, отворен и принципијелан. Не мислим да због опасности од неких екстремних и националистичких иступања треба прогресивне снаге да затварају дискусију јер би то био њихов пораз. Само на отвореној сцени може доћи до диференцијације снага и до јачања оних који се залажу за напредне, социјалистичке и интернационалистичке ставове и решења. За такву акцију треба се спремити идејно и кадровски.

Др Златија Букић: О НЕКИМ СПОРНИМ ПИТАЊИМА ПОВОДОМ НАЦРТА АМАНДМАНА

Политички тренутак у коме се налазимо носи сигурно обележје историјски значајног тренутка, па чак мислим да се без претеривања може рећи да је он пресудан. Промене које се предложеним нацртом амандмана предлажу, досежу и задиру у основна, суштинска питања нашег друштвено-политичког система, и као такве треба да представљају фундамент његовог даљег развитака.

Ово истичем не због некакве драматизације ситуације у којој смо данас, већ само зато да бих указала на озбиљност и тежину задатка пред којим се ово друштво налази. Рекла бих да се пред овим задатком налази сваки припадник наше друштвене заједнице. Друштвена улога научних радника на Универзитету и ван универзитета у овом моменту је, по мом мишљењу, посебно значајна и одговорна, без обзира чак и на неке утиске, који се могу стећи у том смислу да се све одвија мимо, поред и независно од нас, да треба дићи руке од свега или само евентуално истаћи свој